

NESTANAK TVORNICA

Bogata industrijska prošlost Trešnjevke

Prva tvornica na trešnjevačkome području bila je Tvornica šibica "Pulzer i Moses" koja je između 1873. i 1890. proizvodila šibice u kućicama u Savskoj 139

Tekst: Vanja Radovanović
Foto: www.mapiranjetresnjevke.com

Zanimljivo je promatrati razvoj gradova, njihovo širenje, promjene, raspodjelu životnih aktivnosti po gradskim kvartovima... Jedna je od konstanti razvoja svih gradova u svijetu trend bježanja industrije iz centra grada na njegove rubne dijelove. Razloga za takve selidbe ima više: može biti riječ o onečišćenju (koje nekad, u doba Ruba, nije bilo važno), o prometnim problemima (potraga za dostupnijom lokacijom, priključku na željeznicu ili autocestu), o cijeni zemljišta (u nekom je trenutku isplativije kupiti novo jeftino zemljište i preseliti tvornicu, a na starome sagraditi stambene ili poslovne prostore)...

Trešnjevka je već davno iza sebe ostavila prvu, pionirsku

fazu egzistencije unutar grada. Ona se dogodila početkom druge polovine 19. stoljeća kad je u Zagreb došla željeznica i s dviju strana obgrlila Trešnjevku i učinila je tako idealnom lokacijom za smještaj tadašnjih tvornica i skladišta. Nije čudno što su se prve trešnjevačke industrijske zone razvile baš u blizini željeznice i glavnih pristupa gradu, to jest u Savskoj cesti, kao glavnom gradskom prilazu sjuga, te u novoj Magazinskoj cesti, koja je svojim pružanjem na zapad pratila željeznicu, i Illicu, glavni prilaz gradu s te strane.

Prva tvornica na trešnjevačkome području bila je Tvornica šibica "Pulzer i Moses" koja je između 1873. i 1890. proizvodila šibice u kućicama u Savskoj 139. S njom je povezan i jedan od važnijih datuma u povijesti radničkog pokreta Hrvatske, 10. svibnja 1875., kad je održan prvi štrajk radnica na području današnje Hrvatske. Nedugo nakon te tvornice, 1877., došao je Gradski vodovod koji, istina, nije bio klasična tvornica, ali bio je to prvi iskorak u trešnjevačkom području jugozapadno od željeznice. Iste godine proradila je i paropila, Parna pilana Vjekoslava Heinzela na prostoru

današnjeg Studentskog centra. Nju je nešto poslije naslijedila Tvornica namještaja "Bothe & Hermann" koju je 1937. zamijenio Zagrebački zbor, preteča Zagrebačkog velesajma, da bi se kao posljednji korisnik na toj lokaciji 1957. doselio Studentski centar, koji je nakon preuređenja svoja vrata otvorio studentima 15. travnja 1959. Povijest te lokacije zapravo pokazuje i povijest društvenog i ekonomskog razvoja Trešnjevke: nakon grube obrade sirovina (pilana) došla je izrada finalnih proizvoda (namještaj) da bi ju naslijedila trgovačka djelatnost (sajam) nakon kojeg je došla javna namjena, briga o studentima.

Osjetno je manje glamurozna povijest Kraljevske zemaljske bubare koja je u današnjoj Adžijinoj (a nekadašnjoj Samoborskoj cesti odnosno Ulici Kate Dumbović) otvorena 1892. Nije poznato kad je bubara zatvorena, no naslijedile su je u poratno doba servisne radionice Taxi remonta koji je taj prostor koristio između 1951. i 1991. Spletom čudnih pretvorbenih priča (ne smije se zanemariti to da je tvrtka kontrolirala izuzetno atraktivno zemljište u blizini centra grada)

Od 1955. godine na Novoj cesti, na kućnom broju 57, radila je tvornica ženske modne konfekcije Vesna

Bivša gumara "Marijan Čavić" u Ivanečkovej ulici

Nekadašnja najveća zagrebačka tvornica "Končar"

dotad uspješno poduzeće prestalo je raditi i taj je prostor već više od dva desetljeća posve zanemaren.

Ne tako daleko, u Magazinjskoj cesti 13, otvorena je 1898. Prva hrvatska tvornica strojeva i lijevaonica željeza Antuna Eisenhuta, a malo dalje, u Magazinjskoj 49, djelovala je i canjkfabrik, sakupljaliste prnja i otpada raznih vrsta (svojevrсна preteča današnjih reciklažnih dvorišta) gdje se prikupljao i tekstilni otpad za potrebe zagrebačke i riječke tvornice papira. Od tih tvornica danas nije ostao nikakav trag. Tvornica strojeva vjerojatno se nalazila pokraj tvornice "Heruc", a canjkfabrik (i njene nasljednice, poduzeća "Sirovina" i "Obnova") na mjestu današnje suvremene Raiffeisenove zgrade.

Vratimo se ponovno do Savske ceste uz koju su pred sami kraj 19. stoljeća, 1898., otvorene dvije slične tvornice: u Savskoj 27 bila je Tiskara i litografija "Rožankovski", koju je nakon Drugog svjetskog rata naslijedila Tiskara "Ognjen Prica" koja je tiskala tiskanice i formulare, da bi ju nakon osamostaljenja Hrvatske naslijedio Hrvatski nov-

čarski zavod. Dakle, to je prostor kojim vlada kontinuitet tiskarske djelatnosti već više od 100 godina! S druge strane, u Savskoj 28, radila je Strojevna kartonaža "Schmidt i Hudetz" koju je u suvremeno doba zamijenio Košarkaški centar "Dražen Petrović".

S druge strane pruge, južno od nadvožnjaka, od 1928. godine nalazila se Tvornica kekسا "Bizjak" koja je bila jedna od sastavnica naše najpoznatije tvornice slatkiša "Kraš" (nekad "Josip Kraš"). Nakon kekسا na toj su se adresi izrađivale dječje cipele u Tvornici dječjih cipela "Zagreb", no i njoj je potkraj osamdesetih i početkom devedesetih došao kraj te je na njenu mjestu sagrađen poslovni objekt Hoto Tower pa je proizvodna djelatnost ustupila mjesto uredskim prostorima.

Nakon ovog kratkog i nepotpunog pregleda može se zaključiti kako je vrhunac industrijskih aktivnosti daleko iza nas. Isto tako, vidljivo je da trešnjavačka industrijska prošlost pruža šansu budućem razvoju cijelog tog područja, prije svega drukčijim korištenjem lokacija na kojima su postojali razni pogoni i skladišta.